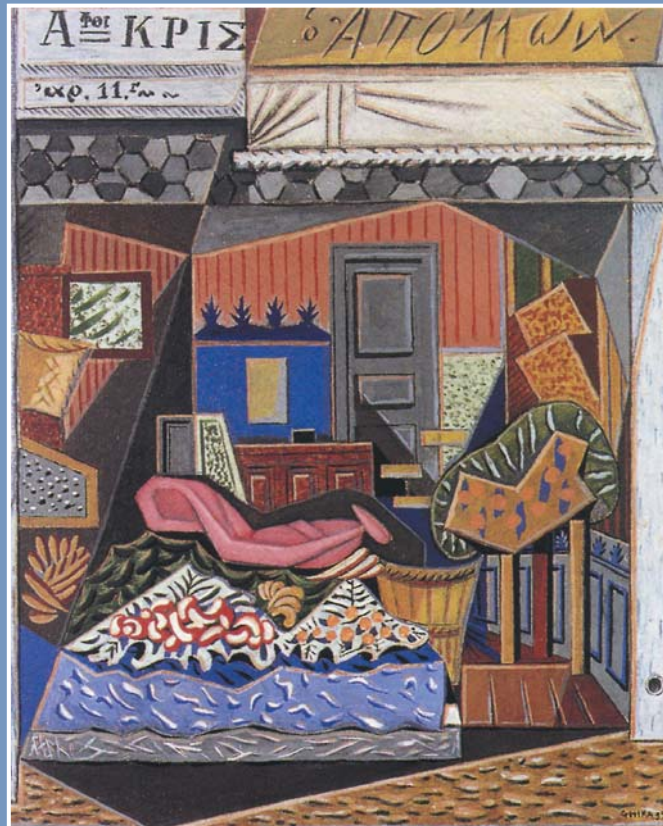

ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΖΩΗΣ

Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας,
Οπωροπωλείον ο Απόλλων

Τα τέσσερα κείμενα που περιλαμβάνονται στην ενότητα αυτή αντιπροσωπεύουν τρόπους ζωής και αντιλήψεις που ανήκουν κυρίως στο παρελθόν, μερικοί όμως από αυτούς επιβιώνουν, αντούσιοι ή παραλλαγμένοι, μέχρι σήμερα. Τα λογοτεχνικά κείμενα μεταφέρουν στους σύγχρονους αναγνώστες εθνογραφικές και ανθρωπολογικές πληροφορίες και προσφέρουν αξιόλογες μαρτυρίες για την παραδοσιακή ελληνική κοινωνική και πολιτιστική ταυτότητα, αποτυπώνοντας παλαιότερα ατομικά και κοινωνικά βιώματα.

Όταν πρωτοκατέβηκα στη Σμύρνη

Κεντρικός ήρωας στο μυθιστόρημα της Δ. Σωτηρίου Ματωμένα χρώματα είναι ο Μανόλης Αξιώτης, αγρότης από τον Κιρκιντζέ, ο οποίος εκθέτει, με αυτοβιογραφικό λόγο, την οικογενειακή και την προσωπική του ιστορία και, διά μέσου αυτής, καταγράφει την περιπέτεια του μικρασιατικού ελληνισμού. Το απόσπασμα προέρχεται από το πρώτο μέρος του μυθιστορήματος και αναφέρεται στην πρώτη επίσκεψη του νεαρού αφηγητή στη Σμύρνη το 1910. Πηγαίνοντας στη μεγάλη πολιτεία βρίσκει εργασία, απογαλακτίζεται από την οικογενειακή του εστία και ενηλικιώνεται.

Σεπτέμβρης ήταν του 1910, όταν πρωτοκατέβηκα στη Σμύρνη. Θυμούμαι πόσο σκιάχτηκα* μόλις βρέθηκα μοναχός σε μια τόσο μεγάλη πολιτεία. Άγνωστοι, αλλιώτικοι άνθρωποι, άγνωστα και τα σοκάκια. Κανένα δεν ήξερα και κανένας δε μ' ήξερε να με καλωσορίσει· ένιωθα σαν το ξεριζωμένο δεντρί.

Ακούμπησα σ' ένα χάνι* το τρίχινο ζεμπίλι* με τις αλλαξιές και τα φαγώσιμα που μου 'δωκε η μάνα μου, και βγήκα ν' ανταμώσω το σταφιδέμπορα που θα μ' έπαιρνε στη δούλεψή του. Με την αντρέσα* στο χέρι, με τα πρώτα παπούτσια που φόραγα στη ζωή μου να με στενεύουνε, με το ντριλίνο* φράγκικο* πανταλόνι, κάπως κοντό για τις μακριές κανάρες* μου, να με κόβει κι αυτό στον καβάλο, περπατούσα, άτσαλα, δειλιά. Ωστόσο ήμουνα περήφανος για το νέο σουλούπι* μου και κάθε τόσο έσκυφτα και καθάριζα με το χέρι τα παπούτσια μου κι έριχνα κλεφτές, φοβισμένες ματιές ολούθε* ν' αντιληφθώ πού βρίσκομαι κι αν με προσέχουν οι περαστικοί.

Μόλις βγήκα στην προκουμαία τα ξέχασα όλα, ακόμα και τη δειλία μου. Ήρθαν οι εντυπώσεις και με πήραν απαλά και με μερώσανε και δεν ήξερα τι να πρωτοδώ και τι να πρωτοχαρώ. Τη θάλασσα; Τα βαποράκια της Χαμιδιέ που σκίζανε το νερό δίχως να βουλιάζουν; Τα μεγάλα μαρμαρένια σπίτια, με τα ξύλινα κλειστά, όλο μυστήριο, μπαλκόνια τους; Τις καρότες με το ρυθμικό χτύπο τους πάνω στο γρανιτένιο πλακόστρωτο; Τα τράμια* που τα σέρνανε άλογα; Ή όλον εκείνον το χαρωπό, ξέγνοιαστο

---

* **σκιάχτηκα**: φοβήθηκα * **χάνι**: πανδοχείο * **ζεμπίλι**: σάκος * **αντρέσα**: διεύθυνση * **ντριλίνο**: από φτηνό βαμβακερό ύφασμα * **φράγκικο**: γαλλικό * **κανάρες**: μακριά πόδια (κανιά) * **σουλούπι**: εμφάνιση * **ολούθε**: παντού * **τράμια**: μέσα μεταφοράς, τραμ

κόσμο που μπαινόβγαινε με σαματά* στις λέσχες και στα καφενεία κι έμοιαζε να ζει πανηγύρι; κι όχι μια κοινή, καθημερινή μέρα δουλειάς!

Στάθηκα άκρη άκρη στο μουράγιο, βόλεψα τα χέρια μου στις τσέπες κι έμεινα εκεί- δά εντυπωσιασμένος. Τα κύματα ανεβοκατεβαίνανε και καθώς ένιφταν* τις μαλτεζό- πετρες σκορπούσανε μια ανεσησιά* που μοσκοβόλαγε θαλασσινά. Μύδια, εκατομμύρια μύδια ήταν σφηνωμένα πάνω στις σιδερένιες τραβέρσες* που συγκρατούσαν τις Σκά- λες. Αυτές οι Σκάλες, η Εγγλέζικη Σκάλα, η Καινούρια Σκάλα, η Μακριά Σκάλα, λες κι ήταν τα χέρια του μεγάλου λιμανιού. Εδώ γινόταν το μπάρκο* έφευγε ο βλοημένος καρπός της Ανατολής για τις ξένες χώρες κι έμπαινε το χρυσάφι. «Λέγε, Εμμανουήλ, τι γνωρίζεις διά το χρυσόμαλλον δέρας;» Δάσκαλε, δε σ' αποκρίθηκα κατά που πρόσμε- νες κείνη τη μέρα. Τώρα όμως εδώ καταλαβαίνω την ερώτησή σου, ζωντανεύουν μπρος στα μάτια μου όλες οι ιστορίες που μου διηγήθηκες, καθαρές, στρωτές, παρμένες θαρ- ρείς από τη Χρηστομάθειά* μας. Όμως από κοντά έρχονται χορεύοντας κι οι ζωηρές ιστορίες που άκουσα για τη Σμύρνη από τον παιχνιδιάτορα* το Χρίστο. Τις έλεγε στα πανηγύρια μας κρούοντας το σάζι* του, ένα μακρύ ίσαμ' ένα μέτρο όργανο, που λαλού- σε σαν Θεός και μεις τα παιδιά λαχταρούσαμε: «Αχ, πότε θα τηνε γνωρίσουμε τούτη την πολιτεία!».

Όταν ήμουνα πολύ μικρός και πήγαινα με τη μάνα μου στην εκκλησιά σκιαζόμουνα να βλέπω ζωγραφισμένο στον τρούλο το πελώριο μάτι του Θεού. Τώρα ήθελα να γίνω ένα τέτοιο μάτι να τα δω όλα μονομε- ρίς. Και να γίνω κι ένα πελώριο αφτί, ν' ακουμπήσω στον κόρφο τούτης της πολιτείας, ν' ακούσω την καρδιά της. [...]

Οι άνθρωποι στη Σμύρνη μιλούσανε όλοι ελληνικά, ακόμα κι οι Τούρκοι κι οι Λεβαντίνοι κι οι Οβραίοι κι οι Αρμεναίοι. Στο Φραγκομαχαλά ωστόσο, πολλά μεγάλα καταστήματα είχανε ξενικά ονόματα που δεν τα

Άποψη της προκυμαίας της Σμύρνης σε επιστολικό δελτάριο πριν από το 1919

* **σαματάς**: θόρυβος * **ένιφταν**: έπλεναν * **ανεσησιά**: ανάσα * **τραβέρσες**: στηρίγματα * **μπάρκο**: φόρτω- ση του εμπορεύματος στα πλοία * **Χρηστομάθεια**: διδακτικό βιβλίο με ηθοπλαστικά διηγήματα * **παιχνι- διάτορας**: οργανοπαίκτης * **σάζι**: κρουστό μουσικό όργανο

καταλάβαινα: «Κοντουάρ», «Λουβρ», «Μπον μαρσέ», «Παραντί ντε Νταμ» κι άλλα. Και τι δεν έβρισκες σε τούτα τα μαγαζιά! Από παραδείσια φτερά για τα μαλλιά των γυναικών, μέχρι σκαρπίνια* για Σταχτοπούτες. Και παιχνίδια, όμορφα κουρνιαστά παιχνίδια! Πόσο ευτυχισμένα θα 'πρεπε να 'ναι εδώ τα παιδιά και πόσο παραχαϊδεμένες οι γυναίκες!

Τράβηξα ίσια στην Αγια-Φωτεινή κι άναψα στη χάρη της το κεράκι που μου παράγγειλε η μάνα μου. Κι ύστερα καρφώθηκα να βλέπω και να μη χορταίνω το καμπαναριό. Είκοσι μέτρα μπόι, τέσσερα πατώματα, όλο μάρμαρο. Κι ανάγλυφος ο Χριστός να κάθεται στο πηγάδι και να τα λέει με τη Σαμαρείτιδα. Κι οι καμπάνες φανταχτερές, γλυκόλαλες, δώρο των μεγάλων δουκόνε της Ρωσίας, και κατάκορφα, στον τρούλο, ο χρυσός σταυρός να λάμπει στον ήλιο, παρηγοριά και σκέπη για τους ραγιάδες, που το 'χαν καύχημα, γιατί ο σταυρός έστεκε πιο ψηλά από την ημισέληνο που ήταν στημένη στο μιναρέ του Ισάρ τζαμί.

Εκειδά πλάι στον περίβολο της Αγια-Φωτεινής βρήκα και την Ευαγγελική Σχολή. Είχα κάνει όνειρο να μπω εδώ μέσα, κι ο δάσκαλός μου ο Πυθαγόρας Λάριος με σιγοντάριζε.* Μα ο πατέρας μου τότε πρόγκηξε: «Κυρ δάσκαλε, να με συμπαθάς. Αεροκοπανιτζή* δεν τότε θέλω τον υγιό μου. Εμείς είμαστε ρεσπέρηδες* και χρειαζούμαστε χέρια...».

Μόλις άκουσα την καμπάνα της Αγια-Φωτεινής να χτυπάει δώδεκα, τινάχτηκα. Μπρε για πότε μεσημεριάστηκα; Είπα να βιαστώ, να τρέξω για τη δουλειά, μα θυμήθηκα πως δεν είχα να δώσω λόγο σε κανένα, μιας κι ήμουνα, για πρώτη φορά, αυτεξούσιος, και τότες μ' έπιασε τρελή χαρά. Χώθηκα μέσα στο πλήθος, στο τσαρσί* κι έπινα τοιτσιμπίρια και σερμπέτια* κόκκινα και πράσινα «μπουζ-γκιμπί, κεκίκ-σουγιού»,* και χαιρόμουνα που σπαταλούσα τα λίγα τεσσαράκια που μου 'βαλε στην τσέπη η μάνα μου, κρυφά απ' τον πατέρα. Ύστερα κάτι με σταμάτησε· ο χωριάτης στιμέρνει* τον ακριβοκερδισμένο παρά. Κι είπα να πάω κατευθείαν στο μαγαζί του κυρ Μιχαλάκη Χατζησταυρή, να σιγουρέψω τη θέση μου και συνεχίζω έπειτα το σουλάτσο.*

Τόνη βρήκα τον κυρ φατόρο* πάνω στην άψα* της δουλειάς. Τέτοιες μέρες που κατέβαιναν οι χωριάτες να πουλήσουνε τη σοδειά τους, οι εμπόροι δεν κλείνανε. Μόλις μπήκα στο στενόμακρο μαγαζί με τα πολλά πατάρια, με πήρε από τη μύτη η γνώριμη γλυκόστυφη μυρουδιά της σταφίδας και του σύκου. Ο Χατζησταυρής στεκότανε καταμεσής και ζύγιαζε, όλο φροντίδα. Εργάτες με χαμαλίκες* στην πλάτη τους εμπροσάινανε

* **σκαρπίνια**: παπούτσια * **σιγοντάριζε**: ενθάρρυνε * **αεροκοπανιτζής**: αργόσχολος * **ρεσπέρηδες**: αγρότες
 * **τσαρσί**: αγορά * **τοιτσιμπίρια και σερμπέτια**: αρωματικά ποτά * **«μπουζ-γκιμπί, κεκίκ-σουγιού»**: παγωμένοι χυμοί * **στιμέρνει**: εκτιμά, υπολογίζει * **σουλάτσο**: περίπατος * **κυρ φατόρο**: το αφεντικό * **άψα**: ένταση
 * **χαμαλίκες**: ειδικός εξοπλισμός για να κουβαλούν οι εργάτες στην πλάτη τους εμπροσάινανε

από το πίσω πορτί, όπου ήταν το ντάμι* εκεί αφήνανε τις καμήλες, τους αραμπάδες,* τα γαϊδούρια και τις βοϊδάμαξές τους. Δυο ξυπόλητοι χαμάληδες, με δασά γυμνά τα στήθια, σήκωναν στον ώμο τη μανέλα* που πάνω κει κρεμόταν το καντάρι.* Ο Χατζησταυρής μ' ολοστρόγγυλη κοιλίτσα, διπλά προγούλια και ολοκόκκινα, σαν βουτυρωμένα, μάγουλα ξεφώνιζε τις οκάδες.* Είχε μάτι ξύπνιο που σπίθιζε κι έπαιζε ολούθε ακούραστο. Τα χέρια και τα ποδάρια του, πολύ αδύνατα ανάλογα με το σώμα, τον κάνανε να μοιάζει με βάτραχο. Όλες οι κινήσεις του και η σβελτάδα* του κι οι τρόποι του δείχνανε πως είχε δουλέψει κι η αφεντιά του παραγιός.* Και τόντις,* όπως έμαθα αργότερα, παραγιός ήτανε κάποτες, μα ήξερε σου λέει ν' αρπάζει την περίσταση και συνεταιρίστηκε με το Σελήμ εφέντη και πατούσανε κι οι δυο, με το ελεύθερο, πάνω σε καρδιές και σε πορτοφόλια, κι από κει και πέρα τα βολέψανε κι έρεε το χρήμα.

Πλησίασα τον κυρ Μιχαλάκη, του μίλησα θαρρετά, του 'δωκα και το συστατικό γράμμα που είχα από τη δημογεροντία* του χωριού μας. Αυτό το γράμμα πολύ τον εκολάκεψε, γιατί τ' άρεζε να τον υπολογίζουνε οι ισχυροί. Με ξέταξε με ματιά που τρύπωσε ίσαμε την ψυχή.

– Ναι, ξέρω, έκανε, μου μίλησαν κι άλλοι για σένα. Θα σε κρατήσω. Με βολεύει που ξέρεις τα τούρκικα. Αύριο πρωί έλα να πιάσεις δουλειά, να σε δοκιμάσω και τα ξαναλέμε για την πλερωμή.

Όταν βγήκα έξω πετούσα από χαρά· αν είχα μουστάκι θα το 'στριβα, τόσο ένιωθα άντρας. Τώρα μπορούσα να χαρώ τη μέρα μου, την πρώτη και μοναδική λεύτερη και ξέγνοιαστη μέρα της ζωής μου.

Ώρες ολόκληρες τριγύριζα μέσα στα μπεζεστένια* και στα σοκάκια της Σμύρνης, ίσαμε που με βρήκε η νύχτα. Εργάτες με μακριά ραβδιά ανάβανε τα φανάρια του γκαζιού. Ομορφοστολισμένες κυράδες κατεβαίνανε με τις καρότσες τους για τις λέσχες, τα προβέγγερα και τις «γιαβάν σουπέδες».* Κοπέλες ξεντεκολτεδιασμένες,* μελαψές και πεταχτές σεργιανούσανε, γελούσανε, κορτάρανε. Ζευγάρια εύθυμα αγοράζανε λουλούδια. Στα καφενεία παίζανε μουσικές, τραγουδούσανε πολιτάκια και γκαρσόνια πηγαινοφέρνανε δίσκους με καραφάκια και μεζέδες. Η προκουαία μοσχοβολούσε ούζο, αγγουράκι, τηγανητό κρέας και θαλασσινά. Μασουλίζανε οι καθιστοί, κι οι σουλατσαδόροι σπόρους, τσεμπλεμπούδες,* παγωμένα αμύγδαλα, λιμπινάρια,* μα και γλασσάδες* και ζαχαρωτά και γλειφιτζούρια.

Τα σπίτια, ακόμα και στους απόμακρους μαχαλάδες, ανοιχτά, συντροφεμένα. Στις

* **ντάμι:** ζυγαριά * **αραμπάδες:** κάρα * **μανέλα:** μοχλός * **καντάρι:** ζυγαριά * **οκά:** μονάδα βάρους * **σβελτάδα:** γρηγοράδα * **παραγιός:** βοηθός τεχνίτη, υπηρέτης * **τόντις:** πραγματικά * **δημογεροντία:** αιρετοί άρχοντες της ελληνικής κοινότητας * **μπεζεστένια:** στεγασμένες αγορές * **προβέγγερα και «γιαβάν σουπέδες»:** εσπερινές κοινωνικές συγκεντρώσεις για ψυχαγωγία * **ξεντεκολτεδιασμένες:** με αποκαλυπτικά ντεκολτέ * **τσεμπλεμπούδες:** στραγάλια * **λιμπινάρια:** σπόρια από λούπινα * **γλασσάδες:** παγωτά

πότες καθισμένες φαμελιές* είχαν στρωμένο εύθυμο λακιοντί.* Δε μου 'κανε καρδιά να πάω για ύπνο. Είχα μόλις γνωριστεί με τη Σμύρνη και μου φαινότανε πως γεννήθηκα κι έζησα εδώ τα δεκάξι χρόνια της ζωής μου. Όταν έπεσα να κοιμηθώ, στριφογύριζα και της μίλαγα σαν ερωτευμένος. «Είσαι όμορφη, το ξέρεις; Είσαι πολύ όμορφη!»

Εδώ στη Σμύρνη θα μπορούσα να κάνω όνειρα, όσα όνειρα ήθελα, δίχως να τρώω ξύλο...

Δ. Σωτηρίου, *Ματωμένα χόματα*, Κέδρος

* **φαμελιές**: οικογένειες * **λακιοντί**: κουβέντα, κουτσομπολιό

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Ποιες είναι οι πρώτες εντυπώσεις και τα συναισθήματα του αφηγητή μόλις φτάνει στην προκουμαία της Σμύρνης;
- 2 Ποιες μνήμες ξυπνούν στο μυαλό του αφηγητή καθώς αντικρίζει τη μεγάλη πολιτεία;
- 3 Από ποιες φυλές, έθνη και πολιτισμούς απαρτίζεται ο πληθυσμός της Σμύρνης; Ποια εντύπωση σχηματίζει ο αφηγητής για την κοινωνική ζωή της πόλης;
- 4 Ο αφηγητής έζησε στο χωριό του δύσκολα παιδικά και εφηβικά χρόνια, αλλά στη Σμύρνη νιώθει ευτυχισμένος. Βρείτε χωρία στο κείμενο που επιβεβαιώνουν αυτή την παρατήρηση.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Ζωγραφίστε το καμπαναριό της Αγίας Φωτεινής με βάση την περιγραφή του αφηγητή.
- ◆ Βρείτε φωτογραφικό, εικαστικό και άλλο έντυπο υλικό για τη Σμύρνη πριν και μετά την καταστροφή του 1922. Μπορείτε να απευθυνθείτε στην Ένωση Σμυρναίων, στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών και στην Εστία Νέας Σμύρνης ή να επισκεφτείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού (<http://www.hellenichistory.gr>, <http://www.fhw.gr/chronos/05/gr/index.html>).
- ◆ Συγκεντρώστε εγκυκλοπαιδικές πληροφορίες για την ιστορία και την εκπαιδευτική προσφορά της Ευαγγελικής Σχολής. Μπορείτε να απευθυνθείτε για περισσότερες πληροφορίες στην Πρότυπη Ευαγγελική Σχολή [Νέας] Σμύρνης (τηλ. 210 9347272, 210 9316748).

ΣΩΤΗΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Πάσχα τ' Απρίλη

Το διήγημα που ακολουθεί προέρχεται από τη συλλογή διηγημάτων Η φλέβα του λαμιού (1998) του Θεοσπρωτού συγγραφέα Σωτήρη Δημητρίου. Ο ενήλικος αφηγητής-συγγραφέας περιγράφει με νοσταλγία τις παιδικές και εφηβικές μνήμες του από τις διακοπές του Πάσχα στο χωριό του, που συνορεύει με την αλβανική μεθόριο.

Ο Απρίλης ήταν κάποτε για μένα –τόρα πια έχει μπει κι αυτός στο χωνευτήρι των πολλών και επαναλαμβανόμενων εικόνων και εμπειριών– το Πάσχα στο χωριό μου. Όχι όμως με το θρησκευτικό του μέρος, παρά μόνον αμυδρά.

Μεγάλη Πέμπτη, εγώ και τ' αδέρφια μου ξεκινούσαμε το πρωί με το λεωφορείο. Ολόκληρο ταξίδι. Φτάναμε στη γέφυρα του Καλαμά. Μια γέφυρα σιδερένια, βαθυπράσινη, απ' τον καιρό του Εμφυλίου.

Αφού γινόταν ο έλεγχος των ταυτοτήτων απ' τους φαντάρους του φυλακίου –στιγμές έντονες για τις παιδικές καρδιές μας–, το λεωφορείο, αργά αργά, έμπαινε στη γέφυρα. Κραπ, κραπ, χτύπαγαν κι έτριζαν οι σιδεριές. Το νερό από κάτω ορμητικό, θολοπράσινο απ' τις πυκνοφυτεμένες όχθες. Έλιωναν τα χιόνια.

Από εκεί και πέρα άρχιζε ένας άλλος κόσμος.

Στο Φιλιάτι κάναμε υποχρεωτική στάση τρεις με τέσσερις ώρες. Π' αυτές τις ώρες –που τις περνούσαμε στο καφεενεδάκι του σταθμού– δεν αγαπούσα και πολύ αυτή την κωμόπολη, τόσο λαχταρούσα το χωριό μου.

Το καφεενεδάκι ήταν γεμάτο ταξιδιώτες για τα πανωχώρια των Φιλιατών. Εκεί άρχιζαν τα πρώτα «ποιανού είσαι εσύ, μωρέ παιδάκι μου;», «ετούτη μοιάζει της μάνας της» απ' τους χωριανούς μας και τα πρώτα φιλιά. Πρόγευση απ' το χωριό μου παρηγορητική.

Επιτέλους, το απομεσήμερο το λεωφορείο αγκομαχώντας, γιατί ήταν ασφυκτικά γεμάτο και ο δρόμος χωμάτινος, ανηφορικός, όλο κογκέλες,* ξεκίναγε για τα χωριά της Μουργκάνας.

Αϊ-Νικόλας, Άγιοι Πάντες, Παλιοχώρι, ανηφόρες, στροφές, μια στροφή ακόμα και να το χωριό μου, η Πόβλα. Μαγευτικός δρόμος, μαγευτικά χωριά. Λες και οι πλαγιές οι ντυμένες με κουμαριές, τσέρα, χελιδρονιές,* δάφνες, οι χείμαρροι που ξεπηδούσαν

---

* **κογκέλες:** στροφές * **κουμαριές, τσέρα, χελιδρονιές:** λουλούδια, θάμνοι και βλάστηση της περιοχής

εδώ και κει, τα λιθάρια και τα μονοπάτια ενσωμάτωσαν ό,τι ομορφότερο και ευγενέστερο από τις ανθρώπινες ζωές αιώνων.

Ακόμα και σήμερα, αυτή η διαδρομή, αυτά τα χωριά είναι για μένα μια διαδρομή πνευματική, μια διαδρομή νοσταλγίας και καημού.

Στο χωριό μου φτάναμε το μούσγκωμα.* Μας άφηνε το λεωφορείο στη Θελεσουριά, όπου ήταν ένα μικρό εικόνισμα, ο Αϊ-Θανάσης.

Ο όγκος της Μουργκάνας μπροστά μας. Στην κορφή το βουνό είχε ακόμα χιόνια, που άστραφταν από ένα χιλιόχρωμο ηλιοβασίλεμα. Εκεί που χανόταν ο ήλιος ήταν ένας τόπος αγαπημένος, μυστηριακός, αβάδιστος. Ήταν η Βόρειος Ήπειρος.

Στη Θελεσουριά, κατεβαίνοντας απ' το λεωφορείο, μας χτύπαγε ευχάριστα ένα ψυχρό αεράκι που –Κύριος οίδε πώς– το 'χα συνδέσει με τη Βόρειο Ήπειρο, με την Αλβανία. Μήνυμα από μια άλλη ζωή, πιο ενδιαφέρουσα, πιο πλούσια, πιο αινιγματική. Περισσότερο να πω ότι δεν ήξερα τίποτα για ιδεολογίες, πολέμους και άλλα, και οι δικοί μου, συγγενείς και χωριανοί, μιλούσαν λίγο και ασαφώς, κάτι που μεγάλωνε το μυστήριο.

Φτάναμε με τα ποδάρια στο σχολειό, κατόπι μια απότομη κατηφοριά μάς έβγαζε στην πλατεία του Νικόπλου, όπου ήταν το περίπτερο του μπαρμπα-Μήτση μας. Μας καρτέραγε με ζαχαρωτά και φιλιά. Κατόπι σταματούσαμε στο πατρικό της μάνας μου για λίγο, να δώσουμε τσιγάρα στον παππού, και κατόπι σφεντόνα για το πατρικό μας, για τη γιαγιά μας.

Σε όλη αυτήν τη διαδρομή η μύτη μας είχε πανηγύρι. Φρέσκια, ξάστερη ανάσα ανακατεμένη με τ' αγριολούλουδα του Απριλιού –φράξο, μανούσια, ζουμπούλια, μοσφακίδια. Τον τόνο τον έδιναν όμως οι καβαλίνες,* η κοπριά, το νοτισμένο χώμα.

Στο πατρικό μας. Τόπος θαλπωρής. Ένα μικρό σπιτάκι με δυο κάμαρες, κατώι για τις αίγες,* μπλατσαριό,* ένας μικρός κηπάκος και η επιβλητική και συγχρόνως γλυκύτατη παρουσία της γιαγιάς μου. Μας μάζευε με πατάτες γιαχνί. Μοσκοβόλαγε ο τόπος. Κατόπι κοιμόμασταν όλοι μαζί στρωματσάδα κι αυτή στη μέση.

Το πρωί μάς ξυπνούσαν πετεινοί, γομάρια,* αίγες, βετούλια* φωνούλες απ' τις γυναίκες που φούρνιζαν, σκούπιζαν, έκοβαν κλαρί. Μαζεμένο το χωριό, αμφιθεατρικά χτισμένο, δημιουργούσε τέλεια ηχητική.

«Ω Αγγελούδω, ξύπνησαν τα παιδιά;», ακούγαμε τη θειάκω Λόλα απ' το δίπλα μαχαλά.

«Ξύπνησαν, μωρ' συμπεθέρα».

* **μούσγκωμα:** σούρουπο * **καβαλίνες:** περιττώματα, κυρίως αλόγου ή άλλου υποζυγίου * **αίγες:** κατσίκες
* **μπλατσαριό:** αποθήκη * **γομάρια:** γαϊδούρια * **βετούλια:** μικρά τραγιά

«Αυγά έχεις; Θέλεις;»

«Έχω, έχω».

«Καλά, στείλ' τα μου κατόπι».

Αρχιζε το πανηγύρι. Τρεχαλιτά με τ' άλλα παιδιά, επισκέψεις στις θείες, βόλτες στους κήπους του Μαμά, στ' αμπέλια της Φέρας, στην Αϊ-Παρασκευή. Αρχιζαν δειλά να κοκκινίζουν οι πρώτες κουτσουπιές.* Τα τριαντάφυλλα, πυκνόφυλλα και μοσχομμυριστά, ροζ-άσπρα, ήταν παντού. Στις αυλές και στους φράχτες. Σου έσπαιναν* τη μύτη.

Από την Ανάσταση θυμάμαι κάπως τις στρακαστρούκες, που τις πιέζαμε με τις σόλες. Ακόμα κι εκείνη την ώρα του πανδαιμόνιου εγώ είχα το μυαλό μου στ' αστέρια του ορίζοντα, πάνω απ' τον απαγορευμένο τόπο.

Την άλλη μέρα, όλο το χωριό ανέβαινε στην κορυφή του διπλανού βουνόπλου, που ήταν το φυλάκιο Γκελίλι, για επίσκεψη στους στρατιώτες. Τους πηγαίναμε αυγά, κουλούρια κι εκείνοι μας έδιναν γαλέτες.

Χαρούμενα, απλά παιδιά, μας άφηναν να δούμε και με τα κιάλια μέσα στο Αλβανικό. Φέρναμε κοντά μας εικόνες από ανθρώπους, κυρίως γυναίκες να σκάβουν εν σειρά ή να κάνουν άλλες δουλειές, πάντα σε ομάδες. Είχαν κατασκευάσει και μια τεχνητή λίμνη για την άρδευση. Παρ' όλο που με τα κιάλια είχα απτό το αντικείμενο της περιέργειάς μου, η έλξη και το μυστήριο βάθαιναν.

Άκουγα ιστορίες τα κατοπινά χρόνια για κατασκόπους, που χαμογελώντας χαιρέταγαν από απόσταση τις γυναίκες στ' αμπέλια. Αυτές ανατρώμαζαν κι αυτουνούς τους κατάπιναν τα λόγγα.* Το πέραςμα αυτών των μυστηρίων ανθρώπων το 'χω επίσης συνδέσει με το ψυχρό αεράκι που μας υποδεχόταν στη Θελεσουριά.

Όταν αναχωρούσαμε, χαράματα, για την Ηγουμενίτσα ήταν για μας Μεγάλη Παρασκευή. Πονούσαμε και τα τρία, λες και μας ξερίζωναν. Η αδερφή μου με κλάματα και φωνές, «γιαγιά μουσου», ξύπναγε το χωριό. Εγώ βαστιόμουνα και έκλαιγα κρυφά, με τρόπο αξιοπρεπή, και για να το πετύχω αυτό σφιγγόμουνα και βλοσύρευα.* Δε θέλαμε, αρνιόμασταν ν' αποχωριστούμε τη γιαγιά Αγγελούδω, το χωριό. Και πού να πηγαίναμε; Στο βασανιστήριο της τότε –και τώρα– εκπαιδεύσεως.

Μόλις πήγα στο Γυμνάσιο, βαθμαία –κι απ' το Λύκειο μόνιμα πλέον– πάει το χωριό και η γιαγιά. Δεν πάταγα το πόδι μου. Σινεμάς, ξένη μουσική, ερωτικά σκιρτήματα, κατόπι σπουδές εν Αθήναις –άλλη θλιβερή ιστορία αυτή–, μέχρι τα τριάντα μου δεν είχα καμιά ψυχική σχέση κι επαφή.

* **κουτσουπιές:** χαρουπιές * **έσπαιναν:** έσπαγαν (μεταφορικά) * **λόγγα:** θαμνώδη δάση * **βλοσύρευα:** κατσούφιαζα

Μεγάλος ήμουν –τι μεγάλος, άντρας γκοτζάμ γαϊδούρι– όταν μας έστειλε η γιαγιά μου μήνυμα, έναν πικρό Απρίλη, να πάμε να περάσουμε το Πάσχα μαζί της. Δεν πήγα. Μετά από λίγο πέθανε. Δε θυμάμαι να μου στοίχισε. Ούτε στην κηδεία της πήγα. Με είχε καταλάβει εξολοκλήρου ο εαυτός μου.

Πέρσι πήγα στο χωριό μου, μετά τη Λαμπρή, για ολιγόωρη επίσκεψη. Το πατρικό μου χορταριασμένο, ετοιμόρροπο. Ο κηπάκος του πνιγμένος στην άγρια βλάστηση.

Τζαρκάλενα* στην αγαπημένη κάμαρη των παιδικών μου χρόνων και κάπου βρήκα την αστυνομική ταυτότητα της γιαγιάς μου. Ολοκαίνουρια. Απ' τη μικρή φωτογραφία με κοιτούσε πάλι μ' εκείνη την αγάπη της, που μας έθρεψε και μας εφοδίασε για μια ολόκληρη ζωή.

Το χωριό περίπου έρημο. Ούτε γομάρια άκουσα ούτε φωνές από γυναίκες και παιδιά. Πήγα στο μαγαζάκι του άλλου μου θείου, του Μήτση Έξαρχου. Κάποια στιγμή, δυο φαντάροι με πλήρη πολεμική εξάρτηση έφεραν δυο Αλβανούς αιχμαλώτους. Ξέπνοοι* όλοι. Ένας φαντάρος –Αθηναίος, όπως έμαθα μετά– έβριζε τον κωλότοπο, τους κωλοαλβανούς. Έκατσαν στον πάγκο και ο θείος μου τους κέρασε αμέσως λουκούμια.

Οι Αλβανοί τα έφαγαν λαιμαχτικά* και λερώθηκαν μεριές μεριές απ' τη σκόνη. Καίτοι* είχαν κακό χάλι απ' την ταλαιπωρία, τινάχτηκαν και καθαρίστηκαν με επιμέλεια.

Σ. Δημητρίου, *Η φλέβα του λαμού*, Πατάκης

Κωνσταντίνος Παρθένης, *Τοπία*

* **τζαρκάλενα**: έφαγα * **ξέπνοοι**: κουρασμένοι, εξαντλημένοι * **λαιμαχτικά**: με λαμαγία * **καίτοι**: αν και, μολονότι

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Ποια συναισθήματα είχε ο αφηγητής κάθε φορά που πήγαινε στο χωριό του για το Πάσχα και πού οφείλονται αυτά;
- 2 Ο αφηγητής έχει κρατήσει στη μνήμη του όλες εκείνες τις εμπειρίες του χωριού του που απολάμβανε μέσω των αισθήσεων. Βρείτε τις οπτικές, ακουστικές, οσφρητικές κ.λπ. εικόνες του κειμένου.
- 3 Πώς παρουσιάζονται οι μορφές των συγγενικών προσώπων του αφηγητή και για ποιους λόγους ξεχωρίζει η γιαγιά Αγγελούδω;
- 4 Πώς εξηγεί ο αφηγητής την αλλαγή των συναισθημάτων του απέναντι στο χωριό και στους συγγενείς του, όταν μεγάλωσε; Πώς κρίνετε αυτή την αλλαγή;
- 5 Βρείτε τα σημεία στα οποία ο αφηγητής αναφέρεται στους Αλβανούς, ως παιδί και ως ενήλικος. Πώς τους αντιμετωπίζει σε κάθε περίπτωση και γιατί;
- 6 Η αφήγηση της ιστορίας γίνεται μέσα από την οπτική γωνία του ώριμου αφηγητή που θυμάται την παιδική του ηλικία. Ποια διάθεση έχει ο ώριμος αφηγητής απέναντι στο παρελθόν του; Βρείτε τις σχετικές αναφορές του στο κείμενο.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Σημειώστε πάνω στο χάρτη τη διαδρομή που ακολουθούσε ο αφηγητής για να φτάσει στο χωριό του και τους τόπους από όπου περνούσε. Αν έχετε τη δυνατότητα, εξετάστε επίσης πώς εκτελείται σήμερα αυτό το δρομολόγιο.
- ◆ Γράψτε ένα δικό σας αφηγηματικό κείμενο με θέμα τις πασχαλινές διακοπές σας στο χωριό.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ

Χρονικό

Το ποίημα περιλαμβάνεται στη συλλογή του Λ. Ξανθόπουλου Αντίψυχα (1982). Μέσα από τις ατομικές ζωές των προσώπων μιας οικογένειας παρακολουθούμε από τη μια τη συνύπαρξη των μελών της οικογένειας (πατέρας, μητέρα) και από την άλλη τη μετάβαση από τον παραδοσιακό τρόπο ζωής σε νέες αναζητήσεις τις οποίες εκφράζουν οι αβέβαιες τύχες των δυο γιων.

Δημήτρης Γιολλάσης,
Καπνοχώραφα

Ο πατέρας είπε
αγαπώ τον ξεραμένο καπνό
έγινε καπνεργάτης

η μητέρα γύρεψε παιδιά
ταίρι και σπιτικό
ζευγάρωσαν*

ο μεγάλος
έψαχνε από παιδί
τον κούρασαν οι μάχες

ο μικρός
δε ζήτησε τίποτα
έφυγε σε ξένο τόπο

το σπίτι μπογιατίζεται κάθε χρόνο
ο πατέρας βγήκε στη σύνταξη
η μητέρα χτίστηκε στις κάμαρες*
ο μικρός γίνηκε σιδηρόδρομος μακρής
κι ο μεγάλος σκέφτηκε να πει
αγαπώ τον ξεραμένο καπνό

άργησε προκόψανε* οι μηχανές

Λ. Ξανθόπουλος,
Αντίψυχα, Ανδρομέδα

* ζευγάρωσαν: παντρεύτηκαν, έκαναν οικογένεια * κάμαρες: δωμάτια * προκόψανε: προόδευσαν

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Παρατηρήστε τη δομή του ποιήματος. Τι δηλώνουν τα ενδιάμεσα κενά και πώς συνδέεται ο τίτλος με το περιεχόμενο του ποιήματος;
- 2 Αντιστοιχίστε κάθε μέλος της οικογένειας με τη δράση και το ρόλο που ανέλαβε στη ζωή του. Ποιος ανθρώπινος τύπος σας προκαλεί μεγαλύτερο ενδιαφέρον και γιατί;
- 3 «Ο μεγάλος κουράστηκε από τις μάχες» – «ο μικρός έγινε σιδερόδρομος» – «η μητέρα χτίστηκε στις κάμαρες». Πώς αντιλαμβάνεστε αυτούς τους στίχους για τη ζωή του κάθε προσώπου;
- 4 Ποια σημασία έχει η επανάληψη του δεύτερου στίχου στο τέλος του ποιήματος; Πώς συνδέεται ο στίχος αυτός με τη ζωή του μεγάλου γιου;
- 5 Καταγράψτε τις κοινωνικές μεταβολές που αναφέρονται στο ποίημα, βρείτε σε ποιο χρόνο εκδηλώνονται στη ζωή των προσώπων και εξηγήστε ποια μεταβολή έχει μεγαλύτερη σημασία α) για το κάθε πρόσωπο β) για την οικογένεια.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Πώς αντιμετώπισαν οι δυο γιοι το θέμα της επαγγελματικής τους αποκατάστασης; Συζητήστε με πρόσωπα του οικογενειακού και κοινωνικού σας περιβάλλοντος τα οποία βρίσκονταν σε νεαρή ηλικία τη δεκαετία του 1980 και ρωτήστε τα ποιες επαγγελματικές επιλογές είχαν, ποια επαγγέλματα είχαν τη μεγαλύτερη ζήτηση και γιατί. Εξετάστε αν αυτά τα επαγγέλματα εξακολουθούν να έχουν ζήτηση στην εποχή μας.
- ◆ Βρείτε ιστορικές πληροφορίες για το επάγγελμα και την κοινωνική θέση του καπνεργάτη στην Ελλάδα. Ερευνήστε επίσης σε ποιες περιοχές ασχολούνταν με την καλλιέργεια και την επεξεργασία του καπνού στη μεταπολεμική περίοδο. Συγκρίνετε τα παλαιότερα δεδομένα με τη σημερινή εξέλιξη του επαγγέλματος. Ποια συμπεράσματα προκύπτουν από την έρευνά σας για την τύχη αλλά και για τις προοπτικές του επαγγέλματος;

ANTON ΤΣΕΧΩΦ

Ένας αριθμός

Στο σύντομο αφήγημα του Τσέχωφ «Ένας αριθμός» η δεσποινίς Ιουλία αντιπροσωπεύει τον άβουλο ανθρώπινο τύπο· δεν τολμά να διεκδικήσει τα δικαιώματά της και συχνά πέφτει θύμα οικονομικής και κοινωνικής εκμετάλλευσης. Ο Τσέχωφ σκιαγραφεί με απλό και εντράπελο τρόπο την παθητική ψυχολογία, η οποία χαρακτήριζε σε μεγάλο βαθμό τη γυναικεία συμπεριφορά τα παλαιότερα χρόνια.

Τις προάλλες φώναξα στο γραφείο μου τη δεσποινίδα Ιουλία, τη δασκάλα των παιδιών. Έπρεπε να της δώσω το μισθό της.

– Κάθισε να κάνουμε το λογαριασμό, της είπα. Θα 'χεις ανάγκη από χρήματα και συ ντρέπεσαι να ανοίξεις το στόμα σου... Λοιπόν... Συμφωνήσαμε για τριάντα ρούβλια* το μήνα...

– Για σαράντα.

– Όχι, για τριάντα, το έχω σημειώσει. Εγώ πάντοτε τριάντα ρούβλια δίνω στις δασκάλες... Λοιπόν, έχεις δύο μήνες εδώ...

– Δύο μήνες και πέντε μέρες...

– Δύο μήνες ακριβώς... Το 'χω σημειώσει... Λοιπόν, έχουμε εξήντα ρούβλια. Πρέπει να βγάλουμε εννιά Κυριακές... δε δουλεύετε τις Κυριακές. Πηγαίνετε περίπατο με τα παιδιά. Έπειτα έχουμε τρεις γιορτές...

Η Ιουλία έγινε κατακόκκινη και άρχισε να τσαλακώνει νευρικά την άκρη του φουστανιού της, μα δεν είπε λέξη.

– Τρεις γιορτές... μας κάνουν δώδεκα ρούβλια το μήνα... Ο Κόλιας ήταν άρρωστος τέσσερις μέρες και δεν του έκανες μάθημα... Μονάχα με τη Βαρβάρα ασχολήθηκες... Τρεις μέρες είχες πονόδοντο και η γυναίκα μου σου είπε να αναπαυτείς μετά το φαγητό... Δώδεκα και επτά δεκαεννιά. Αφαιρούμε, μας μένουν... Χμ! σαράντα ένα ρούβλια... Σωστά;

Το αριστερό μάτι της Ιουλίας έγινε κατακόκκινο και νότισε. Άρχισε να τρέμει το σαγόνι της. Την έπιασε ένας νευρικός βήχας, έβαλε το μαντίλι στη μύτη της, μα δεν έβγαλε άχνα.

---

* ρούβλια: ρωσικό νόμισμα

– Την παραμονή της πρωτοχρονιάς έσπασες ένα φλιτζάνι του τσαγιού με το πιατάκι του... Βγάζουμε δύο ρούβλια... Το φλιτζάνι κάνει ακριβότερα γιατί είναι οικογενειακό κειμήλιο, μα δεν πειράζει... Τόσο το χειρότερο! Προχωρούμε! Μια μέρα δεν πρόσεξες τον Κόλια, ανέβηκε ο μικρός στο δέντρο και έσκισε το σακάκι του... Βγάζουμε άλλα δέκα ρούβλια... Άλλη μια μέρα που δεν πρόσεχες, έκλεψε μια καμαριέρα τα μπουτάκια της Βαρβάρας. Πρέπει να 'χεις τα μάτια σου τέσσερα, γι' αυτό σε πληρώνουμε... Λοιπόν, βγάζουμε άλλα πέντε ρούβλια. Στις δέκα του Γενάρη σε δάνεισα δέκα ρούβλια...

– Όχι, δεν έγινε τέτοιο πράμα... μουρμούρισε η Ιουλία.

– Το 'χω σημειώσει!

– Καλά...

– Βγάζουμε είκοσι επτά ρούβλια, μας μένουν δεκατέσσερα...

Τα μάτια της Ιουλίας γέμισαν δάκρυα. Κόμποι ιδρώτα γυάλιζαν πάνω στη μύτη της. Κακόμοιρο κορίτσι!

– Μα εγώ μια φορά μονάχα δανείστηκα χρήματα. Μονάχα τρία ρούβλια, από την κυρία, μουρμούρισε η Ιουλία και η φωνή της έτρεμε... Αυτά είναι όλα όλα που δανείστηκα.

– Μπα; Και γω δεν τα είχα σημειώσει αυτά. Λοιπόν, δεκατέσσερα έξω τρία, μας μένουν έντεκα. Πάρε τα χρήματά σου, αγαπητή μου! Τρία... τρία, τρία... ένα και ένα... Πάρ' τα...

Και της έδωσα έντεκα ρούβλια. Τα πήρε με τρεμουλιαστά δάχτυλα και τα έβαλε στην τσέπη της.

– Ευχαριστώ, ψιθύρισε.

Πετάχτηκα ορθός και άρχισα να βηματίζω πέρα δώθε στο γραφείο. Με έπιασαν τα δαιμόνια μου.

– Και γιατί με ευχαριστείς;

– Για τα χρήματα.

– Μα, διάολε, εγώ σε έκλεψα, σε λήστεψα! Και μου λες κι ευχαριστώ;

– Οι άλλοι δε μου 'διναν τίποτα!...

– Δε σου 'διναν τίποτα. Φυσικά! Σου έκανα μια φάρσα για να σου γίνει σκληρό μάθημα. Πάρε τα ογδόντα σου ρούβλια! Τα είχα έτοιμα στο φάκελο! Μα γιατί δε φωνάζεις για το δίκιο σου; Γιατί στέκεσαι έτσι σαν χαζή; Μπορείς να ζήσεις σ' αυτό τον κόσμο αν δεν πατήσεις λίγο πόδι, αν δε δείξεις τα δόντια σου; Γιατί είσαι άβουλη;

Μουρμούρισε μερικά ευχαριστώ και βγήκε.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Ποιο πρόσωπο αφηγείται το περιστατικό και ποια εντύπωση σχηματίζετε για το χαρακτήρα και το ήθος του;
- 2 Ο αφηγητής χαρακτηρίζει την Ιουλία «άβουλη». Ποιες ενέργειές της δικαιολογούν αυτόν το χαρακτηρισμό;
- 3 Πώς αντιμετωπίζει η Ιουλία τον εργοδότη της και σε ποιο αποτέλεσμα την οδηγεί η στάση της;
- 4 Φανταστείτε τον εαυτό σας στη θέση της δασκάλας. Πώς θα αντιδρούσατε σε ανάλογη περίπτωση; Πώς πιστεύετε ότι θα εξυπηρετούσατε περισσότερο τα συμφέροντά σας;

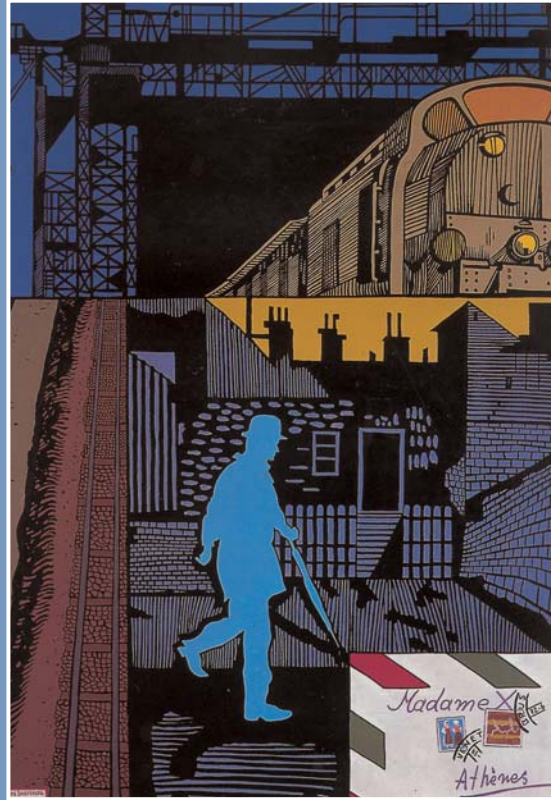
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Πολλοί άνθρωποι πέφτουν, εξαιτίας του χαρακτήρα τους ή των κοινωνικών συνθηκών της ζωής τους, θύματα οικονομικής εκμετάλλευσης. Βρείτε ένα ατομικό και ένα συλλογικό παράδειγμα (Ιστορία, Θρησκευτικά) και αξιολογήστε τις αντιδράσεις των προσώπων σε σχέση με τα αποτελέσματα των ενεργειών τους.
- ◆ Ελέγξτε την ορθότητα των λογαριασμών του αφηγητή αλλά και τη νομιμότητα των πράξεών του απέναντι στη δασκάλα των παιδιών του.

Άντον Τσέχοφ (1860-1904)

Κορυφαίος Ρώσος θεατρικός συγγραφέας και διηγηματογράφος. Αγαπημένα θέματα του έργου του είναι οι ανθρώπινες σχέσεις, η μετάβαση από τον παραδοσιακό τρόπο ζωής σε νεότερους κοινωνικούς σχηματισμούς που σηματοδοτούν αλλαγές στα ανθρώπινα συναισθήματα, στις νοοτροπίες και στις αντιλήψεις. Τόσο στα διηγήματα όσο και στα θεατρικά του έργα σκιαγραφεί αυτές τις κοινωνικές καταστάσεις με απλότητα, ειλικρίνεια αλλά και χιούμορ, όπως διαπιστώνουμε και από το διήγημα που ανθολογούμε. Χάρη σε αυτά τα γνωρίσματα του έργου του η γραφή του παραμένει επίκαιρη και δημοφιλής, όπως αποδεικνύουν κυρίως οι επιτυχημένες παραστάσεις των γνωστότερων θεατρικών του έργων: *Ο θεός Βάνιας* (1896), *Τρεις αδερφές* (1900-1001), *Ο βυσσινόκηπος* (1903-1904) κ.ά.

ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Γιώργος Ιωάννου,
Περί ενός συμβάντος

Η ενότητα αυτή περιέχει τέσσερα κείμενα με θέμα το ταξίδι. Στο ποίημα του Γάλλου ποιητή Ζακ Πρεβέρ, το ταξίδι λειτουργεί ως φανταστική απόδραση και εκφράζει την πηγαία διάθεση του ανθρώπου για φυγή και περιπλάνηση. Στα υπόλοιπα τρία κείμενα ο ταξιδιώτης-αφηγητής επισκέπτεται τρεις πραγματικούς χώρους (έναν αρχαιολογικό χώρο της πατρίδας του, ένα ελληνικό νησί και μια ξένη χώρα) και μας μεταφέρει τις εντυπώσεις του από αυτούς. Η αφηγηματική οπτική και των τριών ταξιδιωτών-αφηγητών προβάλλει το άγνωστο και το διαφορετικό, αποκαλύπτοντας τη φιλέρρευνη διάθεση κάθε συγγραφέα, η οποία τον ωθεί να γνωρίσει νέους τόπους, ανθρώπινες νοοτροπίες και κοινωνικά συστήματα. Συνδυάζοντας τις εντυπώσεις και τους στοχασμούς των τεσσάρων συγγραφέων, θα αντιληφθείτε ότι χάρη στο ταξίδι πλουτίζουμε τις εμπειρίες μας και γνωρίζουμε άγνωστες όψεις της δικής μας χώρας ή άλλων τόπων και πολιτισμών. Κατά βάθος, τα κείμενα της ενότητας μας αποκαλύπτουν ότι το ταξίδι είναι ίσως ο καλύτερος τρόπος να γνωρίσουμε τον εαυτό μας, μέσα από την επαφή και την επικοινωνία με διαφορετικούς τόπους και πολιτισμούς.

ΖΑΚ ΠΡΕΒΕΡ

Βγαίνοντας από το σχολειό

Το ποίημα του Πρεβέρ μάς ταξιδεύει σε ένα φανταστικό γύρο του κόσμου, με όχημα τη νεανική πνοή, την εφευρετικότητα του νου και την ψυχική ανάγκη των παιδιών για επικοινωνία. Προέρχεται από τη δεύτερη ποιητική συλλογή του Πρεβέρ Ιστορίες (1946).

Βγαίνοντας από το σχολειό μας
Συναντήσαμε
Ένα μεγάλο σιδηρόδρομο
Μας έφερε μια βόλτα
Γύρω τριγύρω από τη γη
Σ' ένα χρυσό βαγόνι
Και γύρω γύρω από τη γη μας
Συναντήσαμε
Τη θάλασσα να κάνει τον περίπατό της
Μαζί με τα κοχύλια της
Με τ' αρωματισμένα της νησιά
Με τα ωραία της ναυάγια
Και με τους καπνιστούς της σολομούς
Και συναντήσαμε
Πάνω απ' τη θάλασσα
Τ' αστέρια που μαζί με το φεγγάρι
Με ιστιοφόρο ταξιδεύανε
Για Ιαπωνία
Κι ακόμα συναντήσαμε τους τρεις σωματοφύλακες*
Που με τα χέρια γύριζαν
Τη μανιβέλα* ενός μικρού υποβρύχιου
Κι εκείνο βυθιζότανε
Ψάχνοντας αχινούς

---

* **τους τρεις σωματοφύλακες:** αναφορά στο γνωστό μυθιστόρημα *Οι τρεις σωματοφύλακες* του Αλέξανδρου Δουμά * **μανιβέλα:** σιδερένιος μοχλός

Κι όταν γυρίσαμε στη γη μας
Συναντήσαμε
Πάνω σ' εκείνη τη γραμμή του σιδηροδρόμου
Ένα σπίτι
Που γύρω από τη γη όλο γύριζε
Και γύρω από τη θάλασσα
Και προσπαθούσε να ξεφύγει απ' το χειμώνα
Που το κυνηγούσε

Αλλά κι εμείς πάνω στο σιδηρόδρομο
Αρχίσαμε να τρέχουμε να τρέχουμε
Πίσω από το χειμώνα
Ώσπου στο τέλος τον πατήσαμε
Κι έτσι το σπίτι πια σταμάτησε να τρέχει
Κι η άνοιξη που ήταν σταθμάρχης
Βγήκε και μας χαιρέτησε
Μας ευχαρίστησε
Και τότε τα λουλούδια όλης της γης
Βαλθήκανε να σπρώχνουν
Από παντού το σιδηρόδρομο
Κι εκείνος πια δεν ήθελε να προ-
χωρήσει
Από το φόβο μήπως τα πατήσει
Κι έτσι κι εμείς
Γυρίσαμε πια πίσω με τα πόδια
Γύρω τριγύρω από τη γη
Γύρω τριγύρω από τη θάλασσα
Και γύρω από τον ήλιο
Το φεγγάρι και τ' αστέρια
Με τα πόδια
Και με τα πόδια και με τ' άλογα και μ' αυτοκίνητα
Και τέλος με ιστιοφόρα.

Άγαλμα με το έμβλημα
της Παγκόσμιας Ταχυδρομικής
Ένωσης

☞

Ζ. Πρεβέρ, *Θέαμα και ιστορίες*,
μτφρ. Γιάννης Βαββέρης, Νεφέλη

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Στο ποίημα οι μαθητές βγαίνουν από το σχολείο τους και πραγματοποιούν ένα φανταστικό ταξίδι. Ποιες επιθυμίες, όνειρα και ανάγκες αποκαλύπτει η φυγή τους από την πραγματικότητα;
- 2 Τι συνάντησαν τα παιδιά μόλις επέστρεψαν στη γη; Τι συμβολίζει το σπίτι που «προσπαθούσε να ξεφύγει από το χειμώνα»;
- 3 Τα παιδιά έφυγαν με το σιδηρόδρομο και γύρισαν «με τα πόδια και με τ' άλογα και μ' αυτοκίνητα και τέλος με ιστιοφόρα». Τι εμπειρίες αποκόμισαν και πόσο ωφελήθηκαν από αυτό το ταξίδι;
- 4 Στο ποίημα συναντάμε πολλά εκφραστικά σχήματα, κυρίως μεταφορές, προσωποποιήσεις και εικόνες. Βρείτε και γράψτε αυτά που σας εντυπωσίασαν περισσότερο.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Υποθέστε ότι ταξιδεύετε και σεις με το φανταστικό σιδηρόδρομο. Αρχίζοντας από τη λέξη «συναντήσαμε», ας γράψει ο καθένας σας από πέντε στίχους με τα μέρη που επισκεφτήκατε, έτσι ώστε στο τέλος να έχετε φτιάξει το δικό σας ποίημα-φυγή από ό,τι σας καταπιέζει!
- ◆ Γράψτε ένα δικό σας φανταστικό ταξίδι χρησιμοποιώντας (αν θέλετε) έναν τουριστικό οδηγό.

Ζακ Πρεβέρ (1900-1977)

Γάλλος ποιητής. Συνδέθηκε αρχικά με το υπερρεαλιστικό κίνημα, αλλά αποχώρησε από την ομάδα των υπερρεαλιστών το 1930. Εργάστηκε ως ηθοποιός, όμως διακρίθηκε περισσότερο ως σεναριογράφος. Οι κυριότερες ποιητικές του συλλογές είναι: *Κουβέντες* (1945), *Ιστορίες* (1946), *Θέαμα* (1951), *Γράμματα απ' τα νησιά Μπαλαντάρ* (1952), *Βροχή και τον καλό καιρό* (1955) κ.ά.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

Μια Κυριακή στην Κνωσό

Το κείμενο που ακολουθεί προέρχεται από τη μυθιστορηματική αυτοβιογραφία του Νίκου Καζαντζάκη Αναφορά στον Γκρέκο (1961). Στο απόσπασμα ο συγγραφέας-αφηγητής περιγράφει το διαχρονικό μεγαλείο του αρχαίου μινωικού πολιτισμού, την κρητική γη και τους ανθρώπους της.

Για ν' αλλαξοστρατίσω* το νου μου, την άλλη μέρα, Κυριακή, την ώρα που χτυπούσαν οι καμπάνες κι οι χριστιανοί πήγαιναν στον Αϊ-Μηνά να λειτουργηθούν, κίνησα για άλλο εγώ προσκύνημα, να χαιρετήσω την Άγια Κρήτη, που τα χρόνια εκείνα είχε ξεθαφτεί από τα παμπάλαια χρώματα της Κνωσού. [...]

Δεξόζερβά μου αμπέλια κι ελιές, ακόμα δεν είχαν τρυγήσει, και τα σταφύλια κρέμουνταν βαριά κι ακουμπούσαν στη γης. Μύριζε ο αγέρας συκόφυλλο. Μια γριούλα πέρασε, στάθηκε, ανασήκωσε από το καλάθι που κρατούσε μερικά συκόφυλλα που το σκέπαζαν, διάλεξε και με φίλεψε* δυο σύκα.

– Με γνωρίζεις, κυρά μου; τη ρώτησα.

Με κοίταξε ξαφνιασμένη.

– Όχι, παιδί μου· είναι ανάγκη να σε γνωρίζω για να σε φιλέψω; Άνθρωπος δεν είσαι; Άνθρωπος είμαι κι εγώ· δε φτάνει;

Γέλασε, ένα δροσερό κοριτσιόστικο γέλιο, και τράβηξε το δρόμο της κούτσα κούτσα κατά το Κάστρο.*

Έσταζαν τα δυο σύκα μέλι, ποτέ θαρρώ δε γεύτηκα πιο νόστιμα· τα 'τρωγα και με δρόσιζαν τα λόγια της γριάς· άνθρωπος είσαι, άνθρωπος κι εγώ, φτάνει!

Ένας ίσκιος έπεσε πλάι στον ίσκιο μου· στράφηκα, ένας φραγκόπαπας. Με κοίταξε, μου χαμογέλασε:

– Ο αβάς* Μυνιέ, μου 'πε και μου 'δωκε το χέρι· θέλετε να μου κάνετε συντροφιά; Δεν ξέρω ελληνικά· μονάχα αρχαία: Μήνιν άειδε, θεά, Πηληϊάδω Αχιλλής...*

– ...ουλομένην, η μυρι' Αχαιοίς άλγε' έθηκε... εξακολούθησα εγώ.

Γελάσαμε. Προχωρούσαμε απαγγέλλοντας τους αθάνατους στίχους. Αργότερα

---

* **ν' αλλαξοστρατίσω**: να ξεχαστώ, να αλλάξω περιβάλλον * **φίλεψε**: κέρασε, πρόσφερε * **Κάστρο**: το Ηράκλειο * **αβάς**: καθολικός ιερέας * **Μήνιν άειδε...**: ο πρώτος στίχος από το προοίμιο της *Ιλιάδας*

έμαθα πως ο αβάς ετούτος που γελούσε κι απάγγελνε, κι ανέμιζαν μια τούφα γκριζα μαλλιά απάνω από το μέτωπό του, ήταν ξακουστός για την αγιοσύνη του και για την εξυπνάδα· πολλούς μεγάλους άθεους στο Παρίσι τούς είχε φέρει στο δρόμο του Θεού. Σύχναζε στον κόσμο, μιλούσε και χωράτευε* με μεγάλες κυράδες, σπίθες πετούσε το μυαλό του, μα πίσω από την παιχνιδιάρικη σαλευόμενη επιφάνεια υψώνονταν βράχος ασάλευτος κι απόρητος ο σταυρωμένος Χριστός. Όχι ο σταυρωμένος, ο αναστημένος Χριστός.

Έτρεχε ο φύλακας να μας υποδεχτεί και να μας ξηγήσει· ήταν ένας απλοϊκός Κρητικός, με βράκες, με μια μαγκούρα, πρόσχαρος· τον έλεγαν Δαβίδ· τόσα χρόνια φύλακας κι οδηγός στην Κνωσό, είχε μάθει πολλά και μιλούσε για το Παλάτι σαν να 'ταν το σπίτι του· και μας υποδέχτηκε σαν νοικοκύρης.

Πήγε μπροστά, τέντωνε τη μαγκούρα του, μας έδειχνε:

– Να η μεγάλη βασιλικιά αυλή, 60 μέτρα πλάτος, 29 μάκρος· να οι αποθήκες με τα θεόρατα ξομπλιαστά* πιθάρια· εδώ μέσα έβαζε τις σοδειές του ο βασιλιάς και τάιζε το λαό του· βρήκαμε στα πιθάρια κατακάθια από λάδι και κρασί, κουκούτσια από ελιές, κουκάκια, ρεβίθια, σιτάρι, κριθάρι και φακές – όλα είχαν γίνει κάρβουνο από τις πυρκαγιές. [...]

Ξηγούσα τα λόγια του φύλακα στον αβά, κι αυτός είχε καρφώσει τα μάτια του στα πέτρινα σκαλοπάτια του θεάτρου και θα μάχονταν να ξαναφέρει στο φως το θεϊκό παιχνίδι.

Κωνσταντίνος Παρθένης, *Πλαγιά*

Με πήρε από το μπράτσο, προχωρήσαμε.

– Δύσκολο πολύ, μουρμούρισε, να παίζεις με το Θεό και να μην αιματώνεσαι.

Σταθήκαμε σε μια τετράγωνη κολόνα από γυαλιστερή γυψόπετρα, που απάνω της ήταν χαραγμένο το ιερό σημάδι, το διπλοπέλεκο. Ο αβάς έσμιξε τα χέρια, λύγισε μια στιγμή το γόνατο και τα χείλια του σάλεψαν, σαν να προσεύχονταν.

Ξαφνιάστηκα.

– Προσεύχεστε; τον ρώτησα.

– Και βέβαια προσεύχομαι, μικρέ μου φίλε, μου αποκρίθηκε. Κάθε ράτσα και κάθε

* **χωράτευε**: αστειευόταν * **ξομπλιαστά**: με στολίδια

εποχή δίνει στο Θεό την ειδική της μάσκα· μα πίσω απ' όλες τις μάσκες βρίσκεται, σε όλες τις εποχές και σε όλες τις ράτσες, ο ίδιος πάντα Θεός.

Σώπασε, και σε λίγο:

– Εμείς έχουμε το σταυρό ιερό σημάδι, οι πιο παλιοί σου πρόγονοι είχαν το διπλοτσέκουρο· μα πίσω από το σταυρό και το διπλοτσέκουρο ξεκρίνω* εγώ και προσκυνώ, αναμερίζοντας* τα εφήμερα* σύμβολα, τον ίδιο Θεό.

Ήμουν τότε πολύ νέος, τη μέρα εκείνη δεν κατάλαβα· ύστερα από χρόνια μπόρεσε το μυαλό μου να χωρέσει και να καρπίσει τα λόγια ετούτα· πίσω απ' όλα τα θρησκευτικά σύμβολα άρχισα κι εγώ να διακρίνω το αμετασάλευτο* αιώνιο πρόσωπο του Θεού· κι ακόμα αργότερα, όταν παραπλάτυνε ο νους, όταν παραθράσσεψε* η καρδιά, άρχισα να διακρίνω και πίσω από το πρόσωπο του Θεού, ένα φοβερό ακατοίκητο σκοτάδι, το χάος. Χωρίς να το θέλει, τη μέρα εκείνη στην Κνωσό, ο άγιος αυτός αβάς μου άνοιξε ένα δρόμο, τον πήρα, μα δε στάθηκα όπου θα 'θελε να σταθώ· εωσφορική* περιέργεια με κυρίεψε, προχώρεσα πιο πέρα και βρήκα την άβυσσο.

Καθίσαμε ανάμεσα σε δυο κολόνες· ο ουρανός ήταν πύρινος κι έλαμπε σαν αστάλι· γύρα από το Παλάτι, μέσα από τον ελαιώνα, τα τζιτζίκια ξεκούφαιναν τον αέρα· ο φύλακας ακούμπησε στην κολόνα, έβγαλε από τη ζώνη του την καπνοσακούλα κι άρχισε να στρίβει τσιγάρο. Κανένας δε μιλούσε· νιώθαμε πως η στιγμή ετούτη είναι άγια, ο τόπος ετούτος είναι άγιος και μονάχα η σιωπή ταίριαζε. Δυο περισσότερα πέταξαν από πάνω μας και κάθισαν σε μια κολόνα· τα ιερά πουλιά της Μεγάλης Θεάς που λάτρευαν εδώ οι Κρητικοί· άλλοτε τα βλέπουμε να κάθονται απάνω σε μια κολόνα κι άλλες φορές να τα κρατάει η θεά ανάμεσα στα ξεχειλισμένα γάλα βυζιά της.

– Τα περισσότερια... είπα σιγά, σαν να φοβόμουν μην ακούσουν τη φωνή μου, σκιαχτούν και φύγουν από την κολόνα.

Ο αβάς έβαλε το δάχτυλο στο στόμα.

– Σώπα, είπε.

Ο νους μου ξεχείλιζε ρωτήματα, δε μίλησα· πέρασαν πάλι από τα μάτια μου οι εξαισίες τοιχογραφίες –μάτια μεγάλα, μυγδαλάτα, μαύρες πλεξούδες κυματιστές, βαριές κυράδες ανοιχτοστήθες, με χοντρά φιλήδονα χείλια, πουλιά, φασιανοί και πέρδικες, μαϊμούδες γαλάζιες, βασιλόπουλα με φτερά παγονιού στο κεφάλι, άγριοι άγιοι ταύροι, νιούτσικες ιέρειες με τα μπράτσα περιτυλιμένα με ιερά φίδια, γαλάζια αγόρια σε ανθισμένους κήπους– χαρά, δύναμη, πλούτος μεγάλος, ένας κόσμος όλο μυστήριο,

* **Ξεκρίνω**: διακρίνω * **αναμερίζοντας**: παραμερίζοντας, απομακρύνοντας * **εφήμερα**: πρόσκαιρα * **αμετασάλευτο**: αμετακίνητο * **παραθράσσεψε**: φούντωσε υπερβολικά (μεταφορικά) * **εωσφορική**: σατανική

μια Ατλαντίδα που πρόβαλε από το βυθό της κρητικιάς γης, μας κοιτάζει με τεράστια μαύρα μάτια, μα τα χείλια της είναι ακόμα σφραγισμένα.*

Τι κόσμος είναι ετούτος, συλλογίζομουν, τότε θ' ανοίξει τα χείλια του να μιλήσει; Τι άθλους να 'καμαν και τούτοι οι πρόγονοι, απάνω στο χώμα εδώ που πατούμε;

Η Κρήτη στάθηκε το πρώτο γιοφύρι ανάμεσα Ευρώπης, Ασίας κι Αφρικής· η Κρήτη φωτίστηκε πρώτη σε όλη την κατασκοτεινή τότε Ευρώπη. Κι εδώ η ψυχή της Ελλάδας εξετέλεσε τη μοιραία της αποστολή: έφερε το θεό στην κλίμακα του ανθρώπου. Τα τεράστια ασάλευτα αιγυπτιακά ή ασσυριακά αγάλματα έγιναν εδώ, στην Κρήτη, μικρά, χαριτωμένα, το σώμα κινήθηκε, το στόμα χαμογέλασε, και το πρόσωπο και το μπόι του θεού πήρε το πρόσωπο και το μπόι του ανθρώπου. Μια ανθρωπότητα καινούρια έζησε κι έπαιξε στα κρητικά χώματα, πρωτότυπη, διαφορετικά από τους κατοπινούς Έλληνες, όλο ευκνησία και χάρη κι ανατολίτικη χλιδή...*

Κοίταξα γύρω τους ήμερους χαμηλούς λόφους, τις αριόφυλλες ελιές, ένα λιγνό κυπαρίσσι που αργολύγιζε ανάμεσα στις πέτρες, αφουγκραζόμουν* το ανάλαφρο αρμονικό κουνούνισμα από κάποιο αόρατο γιδοκόπαδο, ανάσαινα το μυρωδάτο αέρα που έρχονταν, καβαλικεύοντας το λόφο, από τη θάλασσα – και θαρρώ πως όλο κι έμπαινε πιο βαθιά μέσα μου και φωτίζονταν το παμπάλαιο κρητικό μυστικό. Δε νοιάζεται αυτό για τα πέρα της γης προβλήματα, παρό για τα καθημερινά, ακατάπαντα ανανεούμενα, όλο θερμές λεπτομέρειες προβλήματα της επίγειας ανθρώπινης ζωής.

– Τι συλλογιέσαι; με ρώτησε ο αβάς.

– Την Κρήτη... αποκρίθηκα.

– Κι εγώ την Κρήτη, είπε ο σύντροφός μου· την Κρήτη και την ψυχή μου... Αν ήταν να ξαναγεννηθώ, θα 'θελα να ξαναδώ το φως εδώ στα χώματα ετούτα. Εδώ υπάρχει κάποια μαγεία ακαταμάχητη... Πάμε να φύγουμε.

Σηκωθήκαμε· ρίξαμε στερνή αργοσάλευτη ματιά στο εξαίσιο όραμα· εγώ θα το ξανάβλεπα, μα ο αβάς αναστέναξε:

– Ποτέ πια... μουρμούρισε.

Κούνησε το χέρι του στις κολόνες, στις αυλές, στις τοιχογραφίες.

– Έχετε γεια, είπε, ένας φραγκόπαπας ήρθε από την άκρη του κόσμου να σας προσκυνήσει, σας προσκύνησε, έχετε γεια!

N. Καζαντζάκης, *Αναφορά στον Γκρέκο*,
Εκδόσεις Ελένης Ν. Καζαντζάκη

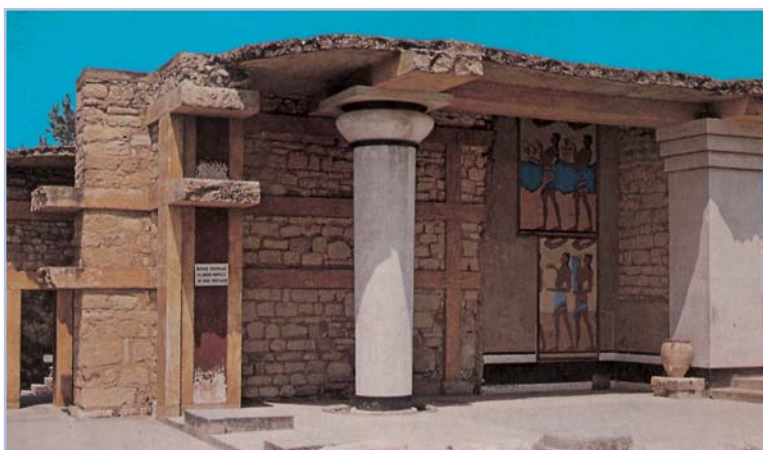
* **σφραγισμένα:** κλειστά * **χλιδή:** πολυτέλεια * **αφουγκραζόμουν:** άκουγα με προσοχή

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Ποια κοινά ενδιαφέροντα, εμπειρίες και απόψεις διαπιστώνει ο αφηγητής από τη συνομιλία του με τον αβά Μυνιέ, καθώς περιηγούνται στην Κνωσό;
- 2 Ο φύλακας του αρχαιολογικού χώρου της Κνωσού υποδέχτηκε και ξενάγησε τους επισκέπτες «σαν νοικοκύρη». Σχολιάστε αυτή την παρομοίωση, με στόχο να αναδείξετε τα συναισθήματα που νιώθει ο απλοϊκός αυτός Κρητικός για τους αρχαίους προγόνους του.
- 3 Πού οφείλεται η ανυπέροβλη ομορφιά της Κνωσού, σύμφωνα με τα κριτήρια των δύο περιηγητών; Εντοπίστε τα συγκεκριμένα χωρία όπου ο αφηγητής και ο αβάς εκθέτουν τις απόψεις τους.
- 4 Με ποιους πολιτισμούς συγκρίνεται ο μινωικός πολιτισμός και σε ποια στοιχεία επικεντρώνεται η σύγκριση αυτή;
- 5 Ποια στοιχεία από το περιεχόμενο και τη μορφή φανερώνουν τον αυτοβιογραφικό χαρακτήρα του κειμένου;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Ζωγραφίστε μια εικόνα από την Κνωσό, με βάση την περιγραφή του αφηγητή.
- ◆ Πώς εξηγείται η διατήρηση υπολειμμάτων τροφών μέσα στα μινωικά πιθάρια; Αναζητήστε επιστημονικές εξηγήσεις του φαινομένου, σε συνεργασία με τους καθηγητές της Ιστορίας και της Χημείας.

Άποψη από τον αρχαιολογικό χώρο της Κνωσού

ΝΙΚΟΣ-ΑΛΕΞΗΣ ΑΣΛΑΝΟΓΛΟΥ

Η εξοχική Λευκάδα

Ο συγγραφέας περιηγείται το καλοκαίρι στη Λευκάδα. Αποφεύγει την τουριστική της όψη και κινείται στο εσωτερικό του νησιού, όπου ανακαλύπτει τη φύση και τη γνήσια ομορφιά του. Το κείμενο περιέχεται στη συλλογή αφηγημάτων του Ασλάνογλου, Ταξιδεύοντας στη δροσερή νύχτα (1991).

Αργά το απόγευμα, πλησιάζοντας το νοτιότερο άκρο της Λευκάδας, όλα λάμπουν στο φως. Σαν ένα ηλιοβασίλεμα στο Θερμαϊκό. Δεκάδες χρωματιστά γουιντσέρφινγκ, μεγάλα ιστιοφόρα και βάρκες στην οργιαστική βλάστηση των νερών. Οι ακτές είναι μέσα στο πράσινο.

Ένα χωριό ψαράδων, η Βασιλική, που έχει όμως περισσότερο αγροτικό χαρακτήρα. Στα δεξιά, λίγα παραθαλάσσια εστιατόρια και ξενοδοχεία. Αριστερά, η πλαζ, τα θαλάσσια σπορ, μοντέρνα καταστήματα παγωτών και φρούτων. Στο τέarma του ανηφορικού δρόμου που διασχίζει το χωριό, δεκάδες ξενώνες με χαρακτηριστική αρχιτεκτονική μορφή μέσα στα σπάρτα,* σε εκτάσεις έρημες. Μια δισκοθήκη* μέσα στο λιβάδι, σ' έναν αχανή κήπο. Τα κάμπινγκ αρχίζουν μετά, δίπλα στη θάλασσα. Τα βράδια φυσάει πάντα ένας άνεμος θερμός, θαλασσινός. Όλα τα μέσα μεταφοράς επιστρατεύονται από και προς όλα τα σημεία του νησιού. Οι αποστάσεις εκμηδενίζονται. Ποιος βιάζεται να φτάσει στην πόλη της Λευκάδας με 42 βαθμούς;

Μερικές μέρες στο Νυδρί συμπληρώνουν την κοσμοπολίτικη όψη μιας μεταμορφωμένης Λευκάδας. Διεθνές παραθεριστικό κέντρο, μια προσπάθεια που πολύ γρήγορα καρποφόρησε. Σε τρεις λωρίδες: η παραθαλάσσια με δεκάδες κέντρα φαγητού και αναψυχής. Η ασφαλτος με πολυτελή καταστήματα και λιχουδιές. Μετά τα μεσάνυχτα μεταβάλλεται σε Ταγγέρη.* Ορχήστρες, δισκοθήκες και καλλιτέχνες του τραγουδιού ακούγονται σε πολύ μεγάλο βάθος στην κωμόπολη. Η ίδια αυτή πόλη έχει πολυδαίδαλους δρόμους όπου επαύλεις συνορεύουν με φάρμες, κήπους με οπωροφόρα ή αγροικίες μοντέρνου ρυθμού. Οι υπηρεσίες προσφέρονται αφειδώς.* Τα εκλεκτά πάντα φρούτα είναι ηπειρώτικα. Η τέχνη του νησιού, παραδοσιακή, όπως και οι άνθρωποι. Περιμένουν ασάλευτοι στα κατώφλια τους ξένους.

* **σπάρτα:** θαμνώδη φυτά * **δισκοθήκη:** ντισκοτέκ * **Ταγγέρη:** πόλη και σημαντικό λιμάνι του Μαρόκου
* **αφειδώς:** με αφθονία

Το δίλημμα των νεαρών Λευκαδιτών είναι η ανάπτυξη γεωργικών καλλιεργειών επιπέδου με βάση συγκεκριμένα αναπτυξιακά προγράμματα που καταστρώθηκαν. Από την άλλη μεριά, η τουριστική ανάπτυξη του νησιού, κάπως άναρχη στα κέντρα της, ανύπαρκτη τουλάχιστον σε δέκα σημεία μιας λυρικής ομορφιάς ανυπέρβλητης. Τι κουβεντιάζουμε. Έλληνες και ξένοι που κατακλύζουν τα καλοκαίρια το νησί δημιουργούν πρότυπους τρόπους ζωής και συγκρίσεις. Με την άνθηση του τυχαίου και τη χάρη του ευχάριστου, τι να τον κάνεις τον προγραμματισμό; Από το Νυδρί προς την πόλη της Λευκάδας, ο χώρος αποκτά έναν τυπικά αθηναϊκό αστικό χαρακτήρα.

Μα η γνήσια Λευκάδα αρχίζει μόλις αντιλαμβάνεσαι ότι μπήκες πια στο νόημα μιας οργανωμένης πόλης. Τα μικρομάγαζα, οι δρόμοι, οι βιοτεχνίες, ένας ολόκληρος κόσμος μιας άλλης ομορφιάς, θα 'λεγες πως αλλάζει πρόσωπο σε κάτι που θα μπορούσε να γινόταν και δε γίνεται. Αυτή η αίσθηση δίνεται σ' όλα τα νησιώτικα κέντρα. Σαν να μην ανησυχεί κανέναν απολύτως τίποτα. Κι όμως, όταν περιπλανιέσαι σε μια άδεια καλοκαιρινή Λευκάδα, πολύ γεωμετρικά ρυμοτομημένη* και μοντέρνα προς την ηπειρωτική γη, καταλαβαίνεις τη συνεχή μεταμόρφωση. Χρειάζομαι μια πολιτιστική σελίδα για να γράψω για την ίδια την πόλη και την καλοκαιρινή ερήμωση. Ή μάλλον μια πολιτιστική ταινία ημίωρη. Οι οδηγοί* λένε λίγα πράγματα. Τα υπόλοιπα μαντεύονται υποδορίως.*

Παραδοσιακή λευκαδίτικη γωνιά

N.-A. Ασλάνογλου, Ταξιδεύοντας
στη δροσερή νύχτα, Ύψιλον

* **ρυμοτομημένη**: πόλη διαιρεμένη σε οδούς και τμήματα * **οι οδηγοί**: τουριστικοί οδηγοί * **υποδορίως**: κάτω από το δέρμα, εδώ μεταφορικά, κάτω από την επιφανειακή όψη των πραγμάτων

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Ποιες εικόνες από τη ζωή του νησιού δείχνουν ότι η περιήγηση του Ασλάνογλου στη Λευκάδα πραγματοποιήθηκε σε εποχή καλοκαιρινών διακοπών;
- 2 Πώς παρουσιάζει ο συγγραφέας το δίλημμα των νεαρών Λευκαδιτών σχετικά με την ανάπτυξη του τόπου και την επαγγελματική τους δραστηριότητα; Σε ποιες επιλογές φαίνεται ότι καταλήγουν οι περισσότεροι και γιατί;
- 3 Γιατί ο αφηγητής ονομάζει «γνήσια Λευκάδα» την «οργανωμένη πόλη»;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Μελετήστε έναν ταξιδιωτικό οδηγό και εντοπίστε αν περιέχει πληροφορίες για τις καθημερινές συνθήκες ζωής των κατοίκων της περιοχής (οικονομία, επαγγέλματα, έθιμα κ.ά.).
- ◆ Ζωγραφίστε δύο εικόνες της ίδιας παραλίας. Η μία να δείχνει την παραλία τον Αύγουστο και η άλλη το Δεκέμβριο.

Η πόλη της Λευκάδας και το φρούριο της Αγίας Μαύρας

ΝΙΚΟΣ ΚΑΣΔΑΓΛΗΣ

Τόκιο

Το ταξίδι του Κάσδαγλη στην Ιαπωνία πραγματοποιήθηκε τη δεκαετία του 1980, την εποχή δηλαδή που η μεγάλη ανάπτυξη των συγκοινωνιών άρχισε να διευκολύνει σημαντικά τα ταξίδια και τον τουρισμό. Αν και οι χώρες της Άπω Ανατολής είναι μακρινοί προορισμοί για τον Έλληνα και Ευρωπαϊό ταξιδιώτη, ασκούσαν πάντοτε έντονη γοητεία εξαιτίας της διαφορετικής από τη Δύση πολιτισμικής τους παράδοσης. Το απόσπασμα που επιλέξαμε από την ταξιδιωτική περιγραφή της Ιαπωνίας αναφέρεται στην απόλαυση του φαγητού, θέμα ενδιαφέρον για τον αναγνώστη του 1988, έτος κυκλοφορίας του βιβλίου του Κάσδαγλη Δρόμοι της στεριάς και της θάλασσας.

Η Ιαπωνία είν' εντυπωσιακή, κι η αίσθηση αυτή ξεκινάει από τ' αεροδρόμιο, μόλις φτάνεις. Η σωστή οργάνωση στην αίθουσα υποδοχής δεν επιτρέπει κανένα λάθος, καμία παρεξήγηση. Ο επιβάτης θα περάσει τον υγειονομικό έλεγχο, τον τελωνειακό και τα διαβατήρια, δίχως να προλάβει να σκεφτεί τις πιθανές δυσκολίες. Οι υπάλληλοι σου δίνουν την αίσθηση πως περιμένουν ακριβώς εσένα, να σ' εξυπηρετήσουν. Όσο να ξεμπερδέψεις τις σύντομες διαδικασίες για να σε δεχτούνε στην Ιαπωνία οι αποσκευές είναι κιόλας πάνω στην κορδέλα,* και στριφογουρίζουνε. Στην Ιαπωνία όλα δουλεύουνε σαν καλολαδωμένη μηχανή.

Βγαίνοντας, καλά θα κάνεις να πάρεις το λεωφορείο ως το τέρμιναλ.* Η διαδρομή είναι μεγάλη, μιάμιση ώρα και βάλε, κι η ταρίφα για το ταξί περισσότερο από τρεις χιλιάδες δραχμές. Το ταξί στην Ιαπωνία είναι ίσως τέσσερις φορές πιο ακριβό από την Ελλάδα.

Φτάνω αργά στο ξενοδοχείο, κοντά στα μεσάνυχτα, μα έχω την αίσθηση πως το Τόκιο είναι μια πόλη νεκρή. Οι δρόμοι έρημοι, τα μαγαζιά κλειστά, οι επιγραφές σκοτεινές. Το Τόκιο, από τις μεγαλύτερες πόλεις στον κόσμο, είναι μια βιομηχανική πόλη με περιορισμένη νυχτερινή ζωή.

Το ξενοδοχείο είναι μεγάλο, εμπορικό, τυποποιημένο. Οι υπάλληλοι στην υποδοχή συνεχίζουν τη δουλειά, αδιάφοροι για την παρουσία μου. Λέω σε κάποιον πως έχω κλείσει δωμάτιο, κι αμέσως αλλάζει το σκηνικό. Βιάζεται να μ' εξυπηρετήσει, χαμογελαστός, πρόθυμος.

---

* **κορδέλα:** μιάντας που μεταφέρει τις αποσκευές * **τέρμιναλ:** τελευταίος σταθμός

Πρώτη εμπειρία: στην Ιαπωνία μην περιμένεις να σε ρωτήσουν. Πρέπει να ζητήσεις κάτι, για να ενδιαφερθούν. [...]

Στο ξενοδοχείο αλλάζω τα βρεμένα ρούχα μου, κάνω κι ένα ζεστό μπάνιο, καλού κακού. Δεν έχω φάει μετά το πλούσιο πρωινό, και πεινάω σαν λύκος. Στο ξενοδοχείο έχει δυο παραδοσιακά εστιατόρια, ένα δυτικό, και την καφετερία. Θα φάω γιαπωνέζικα, να δω πώς είναι.

Στο εστιατόριο, η περιπέτεια της συνεννόησης. Στον περιποιητικό μετρο,* που σιμώνει,* μιλάω αγγλικά. Θέλω να φάω γιαπωνέζικα, του λέω, μα δεν καταλαβαίνω τίποτα απ' τη γιαπωνέζικη κουζίνα, και τον παρακαλώ να μου διαλέξει το μενού. Χαμογελάει αμήχανα, και τον παρεξηγώ, νομίζω πως δεν κατάλαβε. Ρωτάω αν υπάρχει κάποιος να μιλάει αγγλικά, για να συνεννοηθώ. Απαντά πως μιλάει αγγλικά, και με προσκαλεί μαζί του, να διαλέξω. Αποφεύγει την ευθύνη να διαλέξει για λογαριασμό μου, έστω κι αν τον βεβαιώνω πως, αν δε μ' αρέσει το φαγητό, δικό μου λάθος.

Η εκλογή στην Ιαπωνία δε γίνεται στην κουζίνα, μα στη βιτρίνα του μαγαζιού. Εκθέτουν όλα τα φαγητά του μενού, φτιαγμένα με πορσελάνη, με τις τιμές τους δίπλα, για να μην ξαφνιαστείς στο λογαριασμό. Τα πιάτα που μου δείχνει έχουν κρέας ωμό, ψάρι ωμό, και θαλασσινά, κι όλα τα συνοδεύουν πολλά χορταρικά, μανιτάρια, κρεμμύδια, μακαρόνια, και δε θυμάμαι τι άλλο.

Το κρέας και το ψάρι, ωμά, με κάνουν και διστάζω, και διαλέγω τα θαλασσινά. Παρόλο που διαλέγω μόνος μου ο μετρο κοντοστέκεται, μου εξηγεί πώς τα βράζουν, και δεν ξέρει αν θα μ' αρέσουν. Επιμένω, το ωμό κρέας και το ψάρι τα φοβάμαι περισσότερο, κι ας λέει ό,τι θέλει ο μετρο.

Η περιποίηση είναι πριγκιπική. Τρεις κοπέλες με κιμονό* με βολεύουνε σ' ένα τραπέζι, ρωτάν αν πρέπει να μου φέρουν τα ορεκτικά, που συνοδεύουν κάθε γιαπωνέζικο τραπέζι. Βέβαια, όλα.

Οι κοπέλες μού φέρνουν ένα σωρό μπολ με περίεργα φαγητά, που δεν καταλαβαίνω, λογιό λογιό σάλτσες, και τ' απαραίτητο ωμό κρέας και το ψάρι που τόσο πάσκισα ν' αποφύγω. Αρνιέμαι το πιρούνι που μου φέρνουν, και πιάνω ένα φαρδύ ξυλαράκι, μέσα σ' ένα πιάτο. Το χρησιμοποιώ για κουτάλι, και τσακώνω έναν από τους μεζέδες που μου φέρνουν. Γελάν όλοι, κι επεμβαίνει ο μετρο. Με μια γρήγορη κίνηση χωρίζει το φαρδύ ξυλαράκι σε δυο στενά, μου δείχνει πώς να τα κρατήσω, για να τσακώνω το φαΐ.

Η μεγαλύτερη σερβιτόρα, μεσόκοπη, μ' επίσημο μαύρο κιμονό, αναλαβαίνει να με περιποιηθεί. Μου δείχνει πώς ν' ανακατέψω τις σάλτσες, ποια πηγαίνει με το ψάρι, ποια με το κρέας, τι ταιριάζει στους άλλους μεζέδες. Το ωμό κρέας και το ψάρι γλι-

* **μετρο**: αρχισερβιτόρος * **σιμώνει**: πλησιάζει * **κιμονό**: γιαπωνέζικη γυναικεία ενδυμασία

στράν από τα ξυλαράκια μέσα στη σάλτσα, μα τελικά τα καταφέρνω. Παρά το δισταγμό μου, στην αρχή, τα τρώω μ' ευχαρίστηση.

Στο μεταξύ μου φέρνουν ένα μάτι με αέριο, το συνδέουνε στο τραπέζι μου. Βάζουν πάνω ένα πήλινο τσουκάλι με νερό, κι η σερβιτόρα, χαμογελαστή, ρίχνει μέσα στο νερό που βράζει, λίγα λίγα, τα χορταρικά και τα θαλασσινά, και τα κομμάτια το ψάρι, κι ό,τι άλλο βρίσκεται στο πιάτο. Τρώω μέσα από ένα μπολ, και μου το γεμίζει συνέχεια απ' το τσουκάλι. Χρησιμοποιεί δυο μακριά ξυλαράκια για σερβίρισμα, σκαλισμένα και λακαρισμένα, πολυτελή. Τα δικά μου, πρόχειρα, θα πεταχτούνε μετά τη χρήση. Κάθε τόσο με σερβίρει σάκι, το γιαπωνέζικο ρακί, που το ζεσταίνουνε για να το πιουν.

Σαλάτα θαλασσινών

Το πιάτο είναι τεράστιο, όχι όμως βαρύ. Το αποτελειώνω, πεινασμένος καθώς είμαι, άλλωστε οι Γιαπωνέζοι δε δίνουν ψωμί. Το ίδιο το φαγητό θα το 'λεγα άγευστο, αν δεν ήταν οι πικάντικες σάλτσες.

Η σερβιτόρα μου, αφού ψαρέψει και το τελευταίο χορταρικό, και το τελευταίο μακαρόνι μέσα από το τσουκάλι, μου σερβίρει ύστερα και το νερό, να το πω για κονσομέ.* Δεν έχει άδικο, είναι νόστιμο, τόσα πράγματα έχουνε βράσει μέσα.

Στο παραδοσιακό εστιατόριο με περιποιηθήκανε σαν να 'μουν πρίγκιπας, κι ύστερα με βάλαν να πληρώσω για την περιποίηση· λογικό. Ο λογαριασμός έξι χιλιάδες γιεν, κάπου χίλιες διακόσιες δραχμές.

Μια δεύτερη εμπειρία: στην Ιαπωνία έχει περισσότερη σημασία ο τρόπος που θα σε σερβίρουν, από το ίδιο το φαΐ.

Ν. Κάσδαγλης, Δρόμοι της στεριάς
και της θάλασσας, Κέδρος

* κονσομέ: ζωμός

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Τι εντυπωσιάζει τον αφηγητή μόλις φτάνει στο αεροδρόμιο του Τόκιο;
- 2 Ποια στάδια ακολουθεί η ιεροτελεστία του φαγητού στο Τόκιο; Τι εξυπηρετεί αυτή η εθιμοτυπία;
- 3 Ο αφηγητής, περιγράφοντας τις συνήθειες των κατοίκων του Τόκιο, ουσιαστικά συγκρίνει τον ανατολίτικο με τον ελληνικό τρόπο ζωής. Ποιες διαφορές ανάμεσα στους δύο κόσμους εντοπίζει;
- 4 Με ποια αφηγηματική τεχνική (είδος αφήγησης, τύπος του αφηγητή) ο συγγραφέας εκθέτει τις εμπειρίες του και ποιοι αφηγηματικοί τρόποι (αφήγηση, διάλογος, μονόλογος, περιγραφή, σχόλιο κ.λπ.) υπερτερούν στο απόσπασμα;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Αν ζείτε σε πόλη όπου υπάρχουν γιαπωνέζικα εστιατόρια, δοκιμάστε τη μαγειρική τους. Αν όχι, βρείτε με τη βοήθεια της καθηγήτριας της Οικιακής Οικονομίας μια συνταγή παραδοσιακού ανατολίτικου φαγητού και παρασκευάστε ένα γεύμα!
- ◆ Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα της ιαπωνικής πρεσβείας στην Ελλάδα (www.gr.emb-japan.go.jp/portal/el/index.htm) και συγκεντρώστε πληροφορίες για την Ιαπωνία, με έμφαση στα κυριότερα διακριτικά γνωρίσματα του πολιτισμού της (τοπική παράδοση, φαγητά, ενδυμασία κ.ά.).